

Avtorica je evidentirala kar 22 imenskih različic za krivopete oziroma divje žene z nazaj zasukanimi stopali, obenem pa razložila tudi nastanek nekaterih imen, npr. *bradovika* (ker so svetovale, kako naj kmetje zvežejo trto bardoviko) in *skarbababa* (škrba baba).

Do preobrata v razvoju izročila o krivopetah je prišlo v sodobni kulturi, saj so – potem ko so do 80. let minulega stoletja že skoraj izginile iz spomina ljudi – proti koncu 20. stoletja ponovno »oživele«. Pojavljati so se začele v literaturi, poustvarjanju in v komercialne, predvsem turistične in gospodarske

namene, posledično pa tudi v šolstvu; danes so krivopete simbol lokalne identitete. Avtorica razišče tudi pojave sodobnega vključevanja folklornih pripovedi o krivopetah v prostor in izkoriščanje izročila v različne namene.

Študijam sledi obsežno gradivo – kar 148 enot – predvsem folklornih pripovedi in krajših fragmentov pričevanja o krivopetah. Avtorica jih je zbrala iz različnih objav, terenskih in arhivskih virov, dva odlomka pa sta iz literarnih besedil. Lahko bi rekli, da so zbrane skoraj vse zgodbe, ki so se do zdaj o krivopetah in drugih sorodnih bitjih

ohranile v slovenskem etničnem prostoru. Pomemben doprinos knjige Barbare Ivančič Kutin je poleg študij tudi objavljeno gradivo; na enem mestu je zbrala skoraj vse do sedaj ohranjene pripovedi o krivopetah.

Avtorica je raziskavo zasnovala na obsežnem terenskem delu in temeljitem pregledu gradiva, prav tako pa tudi na študiju in analizah sorodnega izročila ter poznavanju naših in tujih raziskav. Publikacija je izšla v zbirki *Studia mythologica Slavica – Supplementa*, ki jo izdaja Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

BRUNO VOLPI LISJAK: Tuni in Slovenci, povezani skozi stoletja.

Založba Mladika Trst (zbirka Morje), Trst 2018, 175 str.

Kulturno društvo Ribiški muzej tržaškega primorja v Križu pri Trstu je v devetem zvezku zbirke *Morje* izdalo novo knjigo Bruna Volpija Lisjaka, v kateri se avtor z dediščino tunolova pri Slovencih poglobljeno ukvarja kot s po-

sebnostjo našega ribolova. Umešča ga v širši sredozemski prostor, kjer je imel lov na tune skozi stoletja nezanemarljiv gospodarski in kulturni pomen.

Bruno Volpi Lisjak, klenci tržaški Slovenec, dolgoletni pomorščak, kapitan, nato pa menedžer v tržaški ladjedelnici, je eden najboljših poznavalcev slovenskega pomorstva in ribištva. Že desetletja si prizadeva, da bi kulturno izročilo in dediščino povezanosti Slovencev z morjem približal najširši slovenski javnosti, za katero se zdi, da je na to resničnost že pozabila. Njegove raziskave in objave so tako dragocen doprinos k celovitosti poznavanja življenja Slovencev, zlasti njihovega odnosa do morja in sobivanja z njim kot pomembne vrednote. Ni mu vseeno, ko večkrat opaža pomanjkljivo identiteto Slovencev kot pomorskega naroda.

»Tunolov po slovensko« je Bruno Volpi Lisjak v številnih člankih in samostojnih publikacijah že večkrat obravnaval. Prvič v odlični monografiji *Slovensko pomorsko ribištvo skozi stoletja od Trsta do Timave* (Mladika,

Trst 1995), tunolov kot posebnost ribolova slovenskih ribičev na tem območju pa je predstavil tudi na razstavi v Ribiškem muzeju v Križu in v spremnem razstavnem katalogu. Zato me je posebna monografija, posvečena le tej temi, sprva nekoliko začudila. Vendar sem kmalu ugotovila, da je tunolov tu umestil v širši kontekst kot doslej.

Knjigo začenja s predstavitvijo tuna, dragocene ribe, ki lahko pluje s hitrostjo 100 km/h in je že od pradavnine pomembna hrana za človeka. Zanimiva pričevanja o tem segajo že v antiko, ko so tune v Sredozemlju lovili predvsem Feničani, Grki in Rimljani. Tune so konzervirali in z njimi trgovali, kot kakovostna riba so bile pomemben del prehrane prebivalcev Sredozemlja in širše vse do konca 20. stoletja, ko se je z intenzivnim ribolovom tako poseglo v njihovo naravno ravnovesje, da danes, ko se je povpraševanje po njih še povečalo, že postajajo ogrožena vrsta. Ker jate tun že od srede 50. let prejšnjega stoletja ne prihajajo več v Tržaški zaliv, se hitro pozablja na izjemno

* Barbara Sosič, kustosinja za gospodarske načine in promet, Slovenski etnografski muzej, Metelkova ulica 2, 1000 Ljubljana; barbara.sosic@etno-muzej.si.

zanimiv »slovenski« način ribolova. Nedvomno je pomembno o tem več govoriti in ozaveščati širšo skupnost, kako je našim ribičem na obronkih Krasa med Trstom in izlivom reke Timave uspelo v stoletjih razviti spretnosti in veščine, povezane z naravnim okoljem kraškega roba in morjem pod njim, kjer so lovili tune na kar 14 loviščih. V knjigi je zanimivo in zelo nadrobno povzeto, kako so od najstarejših časov pa vse do srede 50. let 20. stoletja v poznem poletju in jeseni s kraškega roba opazovali prihode jat tunov v zaliv, da so jih s posebno tehniko

usmerjanja opazovalcev in s posebnimi ladjami tonerami, z drevaki čupami in z mrežami tratami spretno obkolili in ulovili. Tak način lova je imel nezanimljiv družbeni in gospodarski pomen za ribiške vasi, kot so Nabrežina, Križ, Kontovel in Barkovlje. Na to izjemno in bogato dediščino smo lahko resnično ponosni. V knjigi o tem pričajo številni zbrani arhivski dokumenti, bogata fotografska in slikovna dediščina ter pričevanja posameznikov. Ob boju z naravo in v trudu za obstanek na tem koščku slovenske zemlje so naši ribiči ob tunolovu nemalokrat

doživljali tudi velike krivice in izkoriščanja, celo do te mere, da se danes ribištva naši rojaki ne lotevajo več. Avtor je tematiko tunolova pri Slovencih z namenom, da bi utrdil zavest o slovenski ukoreninjenosti v tem prostoru, v knjigi precej razširil in poglobil, specifično ribiško znanje pa umestil v širši kulturni prostor Sredozemlja, katerega narodi so na različne načine lovili tune. S tem je v zakladnico slovenske in sredozemske ribiške dediščine znova dodal nekaj znanja in vedenja, za kar smo mu lahko resnično hvaležni.

Jerneja Ferlež in Peter Rezman: Maribor paralaksa.

Založba Beletrina, Ljubljana 2019, 404 str.

nastala v sodelovanju etnologinje Jerneje Ferlež in pisatelja (proze, drame, poezije) Petra Rezmána, nekdanjega rudarja. V zbirki desetih kratkih zgodb te pripovedujejo o vsakdanjem življenju predvojnega Maribora, a se ustavijo tudi na poti do sedanje češke prestolnice in potujejo vse do Trsta – v Idriji postanejo v javni hiši, se razgledajo po falski elektrarni, se tihotapijo po graškem semenišču, se skrivnostno razvijajo v dunajskem fotoateljeju, se ljubijo za jaslimi in med drugim tudi splavarijo po Dravi vse do Varaždina. Zbirka kratkih zgodb je v letošnjem letu izšla pri založbi Beletrina. Sodelovanje avtorjev se je začelo na podlagi krajših objav etnografske

fikcije v časniku *Večer*, v katerem je Jerneja Ferlež, na enak način kot v knjigi, k nepoznanim in neimenovanim starim fotografijam Maribora spleta zgodbe, ki so temeljile na arhivskih podatkih, na novicah iz dnevnega časopisja in na drugem etnografskem gradivu. Peter Rezman je njeno sposobnost spletnja literarne pripovedi prepoznal kot izjemno zanimivo in vredno dodatnega razvoja, zato je etnologinjo povabil k sodelovanju. Tako je nastal koncept knjige, v kateri se bralke in bralci v vsaki zgodbi najprej srečamo z vizualno podobo fotografije, nato pa nas besede Jerneje Ferlež (najverjetneje do ***) z osredotočenostjo na določene izstopajoče in zanimive detajle uvedejo v širši kontekst tedanjega prostora in časa. Orientacijsko podkrepljene nas od tam z razvojem zgodbe oskrbi Rezman, ki se včasih od prvotnega konteksta Jerneje Ferlež precej oddalji, spet drugič pa je z njim v neprestanem oziroma vzporednem teku. Nekateri_e »junaki_nje« se pojavljajo v več zgodbah, kar zbirko

Knjiga *Maribor paralaksa*, preplet etnografske fikcije¹ in beletristike, je

¹ Zanimivo je dejstvo, da Mateja Ratej v spremni besedi kratkih zgodb ne umešča med etnografsko fikcijo, ampak jih postavlja na presek med literaturo in zgodovinopis-

jem, kljub temu da je del tandema, Jerneja Ferlež, navsezadnje etnologinja in ne zgodovinarka. Mogoče je predvidevati, da je zgodovinopisje poudarjeno zato, ker je ušesom širšega potencialnega bralstva bolj domače. Piska recenzije te opredelitve sicer nikakor ne spodbija, vendar povsem samovoljno ponuja še dodatno možnost opredelitve žanra »mariborskih paralaks«.

* Nežka Struc, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, doktorska študentka socialne in politične antropologije, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana; nezka.s@gmail.com.